

اثر بخشی گروه درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط
متقابل (TA) بر کاهش گرایش به روابط فرازنشویی
افراد معتاد

شهرام مامی^۱ و زینب‌السادات حسینی^{۲*}

چکیده

مطالعه حاضر با هدف بررسی اثربخشی گروه‌درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط متقابل بر کاهش گرایش به روابط فرازنشویی افراد معتاد انجام شد. روش پژوهش نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون و گروه کنترل همراه با پیگیری یک‌ماهه بود. جامعه پژوهش شامل کلیه افراد معتاد مراجعه‌کننده به مراکز ترک اعتیاد شهر کرمانشاه در سال ۱۳۹۵ بودند که به روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف، ۴۰ نفر در گستره سنی ۲۵ - ۵۰ سال انتخاب و به صورت تصادفی به نسبت یکسان در دو گروه آزمایش و کنترل گمارده شدند. به‌منظور جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه «گرایش به روابط خارج از ازدواج» استفاده شد. برنامه مداخله گروه‌درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط متقابل بر روی گروه آزمایش به صورت گروهی به مدت ۱۰ جلسه ۲ ساعته (در هر هفته یک جلسه) اجرا شد؛ گروه کنترل به مدت ۲ ماه در لیست انتظار قرار گرفت. یافته‌های به‌دست آمده از تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر نشان داد که در مرحله پس‌آزمون و پیگیری، بین دو گروه آزمایش و کنترل، در میزان گرایش به روابط فرازنشویی تفاوت معنادار وجود دارد. با توجه به نتایج تحقیق چنین به نظر می‌رسد که گروه درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط متقابل بر کاهش گرایش به روابط فرازنشویی افراد معتاد مؤثر است.

کلیدواژه‌ها: اعتیاد، تحلیل ارتباط متقابل، روابط فرازنشویی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. استادیار گروه روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام، ایلام، ایران. Shahram.mami@yahoo.com

۲. * نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری تخصصی روان‌شناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام، ایلام، ایران. Zeinab_hosaini@yahoo.com

تاریخ ارسال: ۱۳۹۶-۱۰-۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷-۰۴-۳۰

مقدمه

اعتیاد به مواد مخدر^۱، یکی از مشکلات بهداشتی و اجتماعی قرن حاضر است که مهم‌ترین دغدغه فکری و ناگوارترین آسیب اجتماعی به‌شمار می‌رود. اعتیاد نه تنها به آسیب‌های شدید و عمیق جسمی و روانی در فرد مبتلا منجر می‌شود، بلکه باعث آسیب‌های اجتماعی متعدد نظیر طلاق، بزهکاری و بیکاری هم می‌شود (رنجبر سودجانی، خزائی، سعیدی و عقیلی، ۱۳۹۶). پدیده سوء مصرف مواد، جدا از هزینه‌های سرسام‌آور اجتماعی، اقتصادی و بهداشتی بر جامعه (دادفر، سالاریان، قضایی پور ابرقویی و کاظمی، ۱۳۹۴)، بر کارکردهای مختلف خانواده نظیر کارکرد جنسی، اقتصادی، آموزشی تأثیرگذار است که هرکدام از این موارد می‌تواند منشاء مشکلات عدیده‌ای برای خانواده محسوب شود (برگل^۲، ۲۰۱۵).

نتایج مطالعات نشان می‌دهد که خانواده‌های معتادان، تفاوت چشم‌گیری با خانواده‌های عادی دارند، به گونه‌ای که روابط زوجین، روابط پدر معتاد با فرزندان و روابط اجتماعی خانواده مختل می‌شود و ۳۴ درصد از طلاق‌های کشور، ناشی از اعتیاد و مسائل مرتبط با مواد مخدر است (نیکبخت نصرآبادی، پاشایی ثابت و بستامی، ۱۳۹۵). از دیگر تبعات اعتیاد مردان، تضعیف قوای جنسی است. افراد معتاد دچار افت برانگیختگی جنسی هستند که در کنار وضعیت فیزیولوژیک و روان‌شناختی آن‌ها، موجب می‌شود نگرش‌ها و باورهای غیرمنطقی نسبت به روابط زناشویی خود پیدا کنند. معتادان و همسران آن‌ها معمولاً تبادل عاطفی بسیار کمی دارند که این وضعیت نارضایتی از روابط زناشویی را تشدید می‌کند و تأثیر نامطلوبی بر روابط زناشویی دارد (کیشور، لاکشمی و پاندیت^۳، ۲۰۱۳). در واقع، می‌توان گفت که، زندگی خانوادگی با خطراتی گره خورده است که استمرار حیات خانوادگی و سلامت خانواده را مختل می‌کند. یکی از این خطرهای بی‌وفایی در زناشویی است که مشکلات زیادی از جمله روابط فرازناشویی را در پی دارد (لودو و جانی^۴، ۲۰۱۳).

روابط فرازناشویی^۵ از دید درمان‌گران بیشتر بر مفهوم بی‌وفایی، تنوع طلبی جنسی یا

-
1. Drug addiction
  2. Bergle
  3. Kishor, Lakshmi and Pandit
  4. Loudov and Jani
  5. extramarital relationships

خیانت تأکید دارد (مامی و صفرنیا، ۱۳۹۷). بی‌وفایی کلیه رفتارها و عملکردهای یک فرد متأهل، با جنس مخالف خارج از چارچوب خانواده است. به نحوی که به ارتباط دوستانه، صمیمانه، عاطفی و عاشقانه منجر شود، به صورتی که این ارتباط هیجان‌های خاصی نظیر؛ آشفستگی عاطفی، خلقی و رفتاری و احساس نارضایتی را برای همسر اقدام کننده داشته باشد (استفنسون و متسون^۱، ۲۰۱۳). مطالعات انجام شده در این زمینه نشان می‌دهد حدود یک سوم از مردان و یک چهارم از زنان احتمال دارد که حداقل یک‌بار در طی زندگی مشترک درگیر گرایش به روابط فزاینده‌تری شوند (مارک و جانسن^۲، ۲۰۱۳). درباره علل و زمینه‌ها، بر اساس نتایج تحقیقات انجام شده، به دلیل حل نشدن تعارضات خانوادگی در حوزه‌های مختلف و عدم شناخت ماهیت مشکلات زناشویی و درک دو طرفه بین زوجین، تجربه شکست عاطفی و عملکرد جنسی زوجین (قاسمی، رنجبر سودجانی و شریفی، ۱۳۹۶) و عوامل پیش‌بینی‌کننده قبل از ازدواج، از جمله سابقه روابط جنسی رضایت‌بخش قبل از ازدواج و تجربه شکست عاطفی در زندگی مشترک (لاونر و کلارک^۳، ۲۰۱۷؛ شریل، کینگزبرگ، استنلی آلتوف، جیمز^۴، و همکاران، ۲۰۱۷)، می‌توان اشاره کرد.

با توجه به اهمیت این مسائل، یکی از رویکردهای روان‌درمانی که برای نشان دادن روابط سالم بین فردی و رشد توانایی‌های درون فردی مؤثر است، تحلیل ارتباط متقابل^۵ است (موراکامی، ماتسونو، کویک، ابانا^۶ و همکاران، ۲۰۰۶). تحلیل رفتار متقابل را اولین بار اریک برن^۷ (۱۹۶۰) معرفی کرد که بعد از آن مقبولیت زیادی در موقعیت‌های روان‌درمانی پیدا کرده است و می‌تواند در ارتقاء سلامت روانی افراد مؤثر باشد (بوث^۸، ۲۰۰۷). این درمان را بر اساس چهار سطح مختلف طبقه‌بندی کرده است: (۱) کنترل اجتماعی: اولین گام بهبود مراجع، کنترل رفتارهای ناسالم در بافت اجتماعی است، حتی اگر او هنوز احساس بدی در مورد

-
1. Stephenson and Meston
  2. Mark and Janssen
  3. Lovner and Clarck
  4. Sheryl, Kings berg, Stanley Althof and James
  5. Transactional Analysis (TA)
  6. Murakami, Matsuno, Koike and Ebana
  7. Eric Berne
  8. Booth

مشکلات خود داشته باشد. ۲) بهبود علائم: نه تنها مربوط به کنترل رفتار فرد است، بلکه احساس رهایی از سردرگمی و اضطراب را نیز در بر دارد. ۳) درمان انتقالی: در این مرحله، مراجع از حمایت درمانگر برخوردار است و او را به عنوان والدی حمایت‌گر کنار خود می‌یابد، و با تکیه بر این انتقال می‌تواند خودش را از نمایش‌نامه‌ای آزاد کند که در مسیر تحول به دست خودش نوشته است. ۴) درمان نمایش‌نامه، در پایان درمان مراجع، دارای یک بالغ یکپارچه می‌شود که می‌تواند درمانگر درونی خود را بر درمان انتقالی، غالب می‌کند. او هم اکنون می‌تواند به طور دائم دور از نمایش‌نامه خود حرکت کند و در نتیجه خود را فردی مسئول و ماهر درک می‌کند که می‌تواند در رابطه با واقعیت جاری به‌طور مستقل احساس، فکر و عمل کند (اکبری، خانجانی، پورشریفی، علیلو و عظیمی، ۱۳۹۱).

با وجود بررسی‌های متعدد در منابع داخل و خارج از کشور، تاکنون پژوهش علمی گزارش شده‌ای در رابطه با اثربخشی گروه درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط متقابل بر کاهش گرایش به روابط فرازناشویی افراد معتاد، انجام نشده است. اما در این میان، تأثیر مشاوره گروهی به شیوه تحلیل رفتار متقابل در افزایش سازش‌یافتگی زناشویی (رضای استوار، قربان شیرودی و کریمی اوتاری، ۱۳۹۶)، کاهش تعارضات زناشویی (امینی، امینی و حسینیان، ۱۳۹۲)، افزایش مهارت‌های ارتباطی (فتحی‌پور، ابراهیمی‌نژاد، خسروی، رضائیان و پورشاه نظری، ۱۳۸۹)، درک دیگران و خودرأیی (مک‌کیم و فورست، ۲۰۱۱)، تأیید شده است. رنجبر سودجانی، سعیدی و میرزائی (۱۳۹۶) در مطالعه‌ای نشان دادند که این نوع درمان می‌تواند در جهت افزایش امید دختران نوجوان تحت درمان با متادون در نظر گرفته شود. همچنین، نتایج مطالعه نقیعی، خزائی، خزائی و رنجبر سودجانی (۱۳۹۶) نیز نشان داده که گروه درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط متقابل بر کاهش شدت اعتیاد بیماران زن تحت درمان با متادون به‌طور معناداری اثربخش بوده است. بنابراین، با توجه به اهمیت رویکرد تحلیل رفتار متقابل در بهبود مهارت‌های درون فردی و بین‌فردی افراد (رنجبرسودجانی و همکاران، ۱۳۹۶) و نیاز جدی مراکز درمانی اعتیاد به برنامه‌های روان‌درمانی و به ویژه گروه درمانی، پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی گروه درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط متقابل بر کاهش گرایش به روابط فرازناشویی

افراد معتاد انجام شد.

در این پژوهش سؤال زیر بررسی شد:

آیا مداخله گروه درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط متقابل بر کاهش گرایش به روابط فرازناشویی افراد معتاد دارای تأثیر و کارآیی است؟

روش

روش پژوهش نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون و گروه کنترل همراه با پیگیری یک‌ماهه بود. جامعه پژوهش شامل کلیه مردان معتاد مراجعه‌کننده به مراکز ترک اعتیاد شهر کرمانشاه در سال ۱۳۹۵ بود که به روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف، ۴۰ نفر در گستره سنی ۲۵ تا ۵۰ سال از میان آن‌ها انتخاب شد. به‌منظور نمونه‌گیری، ابتدا لیستی از مراکز ترک اعتیاد مردان با همکاری اداره کل بهزیستی استان کرمانشاه تهیه و از طریق قرعه‌کشی، یکی از مراکز انتخاب و ۸۰ نفر از شرکت‌کننده‌ها به صورت هدف‌مند، به پرسشنامه گرایش به روابط خارج از ازدواج پاسخ دادند. ۴۰ نفر از افرادی که بالاترین نمرات را داشتند، انتخاب و به صورت تصادفی به نسبت یکسان در دو گروه آزمایش و کنترل گمارده شدند. به‌منظور رعایت اخلاق پژوهش، از کلیه افراد برای شرکت در طرح پژوهشی رضایت آگاهانه کسب و توضیح داده شد که اطلاعات پژوهش فقط در اختیار محققان است و صرفاً برای مقاصد پژوهشی استفاده می‌شود. معیارهای ورود افراد گروه نمونه عبارت بود از: (۱) معتادان مصرف‌کننده مواد مخدر بر اساس معیارهای پنجمین ویراست راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی (DSM-5) دچار اعتیاد بودند؛ تشخیص این اختلال و سایر اختلال‌های همراه به این صورت بود که به هنگام اولین مراجعه بیماران به مرکز برای دریافت خدمات درمانی، توسط یک پزشک یا روان‌شناس بر اساس ملاک‌های DSM-5، ملاک‌های تشخیصی انجام می‌شد؛ (۲) نداشتن بیماری‌های روان‌پزشکی خاص از قبیل انواع روان‌پریشی‌ها به تشخیص پزشک معالج؛ (۳) انتخاب بیمارانی که ۳۰ - ۶۰ روز از دوره درمانی آن‌ها می‌گذشت تا محقق قادر می‌شد روند بهبودی این افراد را در دراز مدت و از طریق ارتباط با پرستار و پزشک معالج بررسی شود؛ (۴) مصرف روزانه متادون؛ (۵) داشتن میانگین سنی ۳۵ سال (حداقل ۲۵ سال و حداکثر ۵۰ سال)؛ (۶) تحصیلات حداقل سیکل و حداکثر کارشناسی؛ (۷) دارای ترک‌های ناموفق در

گذشته. ملاک‌های خروج عبارت بودند از: ۱) ابتلا به اختلال روان‌پریشی جدی؛ ۲) ضد اجتماعی بودن؛ ۳) نداشتن سواد کافی برای پاسخگویی به آزمون. ابزار پژوهش عبارت بودند از:

پرسشنامه ویژگی‌های جمعیت‌شناختی^۱ (DSQ): این پرسشنامه در بردارنده اطلاعاتی همچون سن، سطح تحصیلات، وضعیت سکونت، وضعیت تأهل، شغل، نوع مواد مصرفی، روش مصرف، طول مدت مصرف و سابقه درمان بوده که توسط مصاحبه‌گر طی مصاحبه تکمیل شد.

پرسشنامه گرایش به روابط خارج از ازدواج^۲ (ERQ): پرسشنامه گرایش به روابط خارج از ازدواج را شیردل (۱۳۸۵) ساخته است. این پرسشنامه از ۲۱ ماده تشکیل و به روش لیکرت ۵ درجه‌ای ساخته شده است و دارای ۴ گروه سؤال به شرح زیر است: ۱. به دلیل نارضایتی از روابط جنسی^۳ (همسر)؛ ۲. نارضایتی از روابط عاطفی^۴ (همسر)؛ ۳. تنوع‌طلبی جنسی^۵؛ ۴. سوءظن نسبت به وفاداری همسر و حس انتقام‌جویی^۶ از وی. برای سنجش میزان روایی محتوایی، این پرسشنامه را ۵ استاد روان‌سنجی، مشاوره، روان‌شناسی و آسیب‌شناسی اجتماعی و خانواده بررسی و روایی محتوایی آن را تأیید کردند. برای سنجش میزان اعتبار آزمون (همسانی درونی)، این پرسشنامه بر روی ۲۱ نفر (۱۰ نفر زن و ۱۱ نفر مرد) به‌عنوان نمونه اجرا شده و آلفای کرانباخ محاسبه شد که آلفای کرانباخ در آزمون میزان گرایش به رابطه نامشروع ۰/۹۳ به‌دست آمد که نشان می‌دهد این آزمون از اعتبار (همسانی درونی) بالایی بهره‌مند است. سؤالات دارای بار مثبت به ترتیب از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم، نمره ۵ - ۱ به آن‌ها تعلق می‌گیرد، و سؤالاتی که دارای بار منفی هستند، به ترتیب از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم، نمره ۱ - ۵ به آن‌ها تعلق می‌گیرد (شیردل، ۱۳۸۵). در پژوهش حاضر به‌منظور سنجش پایایی نمره کل پرسشنامه، از روش دو نیمه کردن استفاده شد که ضریب آن ۰/۸۳

-
1. Demographic Characteristics Questionnaire
  2. Extramarital Relationships Questionnaire
  3. dissatisfaction with sexual relations
  4. dissatisfaction with emotional relationships
  5. sexual variety
  6. sense of revenge

به دست آمد.

مداخله گروه درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط متقابل (مطابق با تحقیقات ترکان، ۱۳۸۵؛ برن، ترجمه فصیح، ۱۳۸۹، ۱۳۹۱) بر روی افراد گروه آزمایش به صورت گروهی به مدت ۱۰ جلسه ۲ ساعته در هر هفته یک جلسه انجام شد؛ گروه کنترل ۲ ماه در لیست انتظار قرار گرفت. آزمون پیگیری بعد از گذشت یک ماه پس از پایان جلسات انجام شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر استفاده شد.

جدول ۱: خلاصه گروه درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط متقابل

شماره	هدف	محتوا	تکالیف منزل	تغییر رفتار مورد انتظار
۱	معارفه، بیان اهداف و قوانین گروه	توضیح فرآیند درمان - حالات شخصیتی (بالغ، والد، کودک).	نوشتن خلاصه تاریخچه زندگی ونحوه برقراری روابط بین فردی	کسب مهارت نحوه برقراری ارتباط صحیح
۲	مشخص کردن نظام نوازشی	توضیح نوازش (نوازش‌های مثبت/ منفی - شرطی/ غیر شرطی - کلامی/ غیر کلامی) و اجرای تکنیک برای مشخص کردن نظام نوازشی.	ثبت انواع نوازش‌های داده شده و دریافتی	به رسمیت شناخته شدن حضور، ایجاد احساس مطبوع و رشد عواطف سالم
۳	ارائه قوانین ایجاد رابطه	توضیح مختصر چهار حالت روانی مطرح در کتاب وضعیت آخر. فرآیند درمان شناسایی قواعد و نقش ارتباطی آن در احترام به خود، دیگران، نحوه ابراز وجود.	تمرکز بر حالات روانی، افکار و رفتار بدون قضاوت و رسم آگوگرام بر اساس تحلیل ساختاری پیچیده	توجه به تجارب کنونی و توانایی در ابراز وجود
۴	تعریف رابطه متقابل، مکمل و متقابل	آشنایی با نقش الگوهای ارتباطی در زندگی های شخصی/ اجتماعی - آموزش نوازش، روابط متقابل، مکمل و متقاطع.	شناسایی الگوهای رفتاری مخرب و درک کردن سؤالات معجزه‌آسا	توانایی تشخیص - درک انواع عملکرد خانواده
۵	تحلیل کنشی حالات کودک، والد و بالغ	بازنوازی‌های غیرارادی دوران کودکی (من کودک) و تشریح وضعیت‌های اساسی زندگی.	مطالعه دو صفحه از کتاب بازی‌های روانی (اریک برن) - با مثال بازی‌های حالت من والدینی با زبانی ساده	تلاش در جهت انعطاف‌پذیری روان‌شناختی

ردیف	هدف	محتوا	تکالیف منزل	تغییر رفتار مورد انتظار
۶	آموزش روابط پنهان و رفتار متقابل مضاعف	بیان مشغولیت‌های ذهنی (شامل دوری از خانواده، اطاعت محض از فرمانده‌ها، زندگی گروهی).	ارائه تکلیف همراه با چند مثال از روابط پنهان.	تحقق اهداف طرح‌ریزی شده براساس فنون آموزش دیده
۷	ارائه ویژگی کودک مطیع/ طبیعی، والد کنترل کننده/حمایت کننده و تقویت بالغ	ارائه الگوی رفتاری متقابل مکمل و متقاطع با توجه به چهار وضعیت وجودی.	تجزیه و تحلیل حالت‌های (کودک- بالغ- والد)	آگاهی در مورد نحوه برقراری ارتباط صحیح
۸	بحث و تشخیص تبادل‌های پنهانی توسط آزمودنی‌ها	بررسی تکالیف، بازدارنده‌ها و سوق دهنده‌ها و تأثیر آن‌ها در روابط، بیماری شخصیتی طرد.	تهیه گزارش باید‌ها/ نباید‌های موجب احساس نامطلوبشان	دریافت الگویی از طرح اولیه زندگی و تغییر پیش‌نویس زندگی
۹	اجرای فن نمایش‌نامه زندگی	شناسایی پیش‌نویس و اجرای نمایش‌نامه زندگی و کار بروی تصمیم‌گیری مجدد.	بیان احساسات اولیه و تغییر تصمیم اولیه با تصمیم مجدد مناسب.	کاهش خودناتوان‌سازی
۱۰	جمع‌بندی و اجرای پس‌آزمون	معرفی سه بخش مغز و تأثیر آن در روابط، چگونگی رسیدن به روابط سالم، پاسخ‌گویی درباره ابهامات و ارزیابی معیار درمان و جلسات درمانی، اجرای پس‌آزمون.	بیان تغییرات حاصل از درمان	مسئولیت‌پذیری در برابر احساسات، افکار و اعمال

یافته‌ها

اطلاعات جمعیت‌شناختی نشان داد که هر دو گروه، حداقل دارای تحصیلات دیپلم و حداکثر لیسانس بودند. همگی دارای مدت زمان مصرف بالای یک سال بودند. از نظر سایر شاخص‌ها اعضای هر دو گروه از جمله مصرف متادون تفاوت معناداری نداشتند. آماره‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون به تفکیک گروه‌ها در جدول (۲) ارائه شده است.

جدول ۲: آماره‌های توصیفی نمرات گرایش به روابط فرازناشویی در مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون و

پیگیری

موقعیت شاخص‌ها	تعداد	پیش‌آزمون		پس‌آزمون		پیگیری	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
آزمایش	۲۰	۷۷/۳۰	۵/۷۰	۶۷/۶۰	۵/۴۸	۶۷/۵۰	۵/۹۰
گروه‌ها کنترل	۲۰	۷۶/۱۰	۵/۳۰	۷۶/۷۰	۵/۸۹	۷۷/۲۱	۵/۸۱
جمع	۴۰	۷۶/۷۰	۵/۵۰	۷۲/۱۰	۵/۳۹	۷۲/۴۰	۵/۶۴

به منظور بررسی اثربخشی مداخله از آزمون تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر استفاده شد. نتایج آزمون لوین برای بررسی تساوی واریانس گروه‌ها در متغیر روابط فرازناشویی، نشان داد، سطح معناداری به دست آمده برای هر دو گروه در متغیر روابط فرازناشویی بزرگ‌تر از ۰/۰۵ بوده، بنابراین، با ۰/۹۵ اطمینان می‌توان قضاوت کرد که گروه‌های آزمایش و کنترل از نظر پراکندگی نمرات روابط فرازناشویی در پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری یکسان هستند. همچنین آماره و F مربوط به آزمون‌های کرویت موچلی و M باکس متغیر روابط فرازناشویی به ترتیب برای بررسی سنجش کروی شکل بودن ماتریس واریانس-کوواریانس و مفروضه همگنی ماتریس کوواریانس بیشتر از سطح آلفای ۰/۰۵ به دست آمد. بنابراین، تمام پیش‌فرض‌های بیان شده برای انجام تحلیل آماری اندازه‌گیری مکرر برقرار بودند. در این تحلیل، دو گروه آزمایش و کنترل به عنوان عامل بین آزمودنی و گرایش به روابط فرازناشویی در مرحله پیش‌آزمون به عنوان متغیر همپراش و در مرحله پس‌آزمون و پیگیری به عنوان عوامل درون آزمودنی در نظر گرفته شدند. با توجه به نتایج جدول شاخص F و سطح معناداری گزارش شده برای متغیر گرایش به روابط فرازناشویی ($F=17/212$ و $P=0/001$) می‌توان اظهار کرد که بین گروه‌ها تفاوت معنادار وجود دارد. بنابراین، می‌توان گفت که اثر زمان معنادار نبوده، بلکه مداخله گروه درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط متقابل بر کاهش میزان گرایش به روابط فرازناشویی مؤثر بوده است. همچنین اثرات ایجاد شده ناشی از مداخله در دو مرحله پس‌آزمون و پیگیری روند پایداری داشتند.

جدول ۳: نتایج تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر بر روی میانگین نمرات روابط فرازناشویی در سه مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری

اثرات	منبع تغییر	df	F	P
	روابط فرازناشویی	۱	۰/۶۴۹	۰/۴۲۰
درون آزمودنی	روابط فرازناشویی و گروه	۱	۰/۱۶۰	۰/۶۸۲
	خطا	۳۷		
بین‌آزمودنی	گروه	۱	۱۷/۲۱۲	۰/۰۰۱
	خطا	۳۷		

بحث و نتیجه‌گیری

در بحث همسویی یافته‌های حاصل از این پژوهش می‌توان به نتایج تحقیقات، نقیبه و همکاران (۱۳۹۶)؛ رنجبر سودجانی و همکاران (۱۳۹۶)؛ رضای استوار و همکاران (۱۳۹۶)؛ امینی و همکاران (۱۳۹۲)؛ فتحی‌پور و همکاران (۱۳۸۹) و مک‌کیم و همکاران (۲۰۱۱) اشاره کرد.

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای، با ایجاد شناخت حالات من (من کودک، من والد و من بالغ) خود و شناخت حالات من دیگران و تحلیل انواع روابط به خصوص رابطه مکمل، متقاطع و نهفته، باعث می‌شود فرد ذهنیات و عواطف خود را همان‌گونه که هست، به جای وضعیت‌های کلی و مبهم، به صورتی مشخص و قابل لمس، درک و بیان کند. تحلیل رفتار متقابل به روابط و مشکلات درونی شخص و رابطه انسان‌ها با یکدیگر توجه خاصی دارد و بر این اعتقاد است که اگر افراد با یکدیگر روابط سالم، صمیمانه و صادقی داشته باشند و آن را جایگزین روابط مخرب، منفی کنند، قادر خواهند بود که از فشارهای روانی خود و دیگران بکاهند و از زندگی لذت بیشتری ببرند (بوث، ۲۰۰۷). با توجه به اینکه زندگی همراه با مشکلات فردی و ارتباطی است، تأکید بر برقراری ارتباط سالم و منطقی، می‌تواند افراد معتاد را به مسیر درست تخلیه هیجانات و بروز احساسات هدایت کند. در جوی سالم، خوب و تأیید شده، آن‌ها می‌توانند با هم بخندند و شاد باشند. بیان احساس آن‌ها مهر تأییدی است بر دیگران. پیام‌هایی را که آن‌ها، چه به صورت کلامی و چه به صورت رفتاری ابراز می‌دارند خوشایند و آرام‌بخش است. بر طبق نظریه تحلیل رفتار متقابل از طریق

نوازش می‌توان هنر تشویق کردن دیگران را تقویت کرد. نوازش‌های مثبت و سازنده، احساس‌های خوب را در افراد می‌پروراند. همچنین در روابط آن‌ها عواطف بسیار عمیق و قوی را به وجود می‌آورد، به طوری که افراد به این نتیجه می‌رسند که «من خوب هستم و شما هم خوب هستید» و این امر باعث افزایش عواطف مثبت و کاهش باورهای منفی آن‌ها می‌شود.

همچنین، آموزش تحلیل رفتار متقابل، افراد را قادر می‌کند که روابط خود را با دیگران کنترل کرده و با برقراری روابط مکمل، رضایت بیشتری از رابطه بین فردی کسب کنند. علاوه بر آن با تمرین تقویت حالات من و درخواست نوازش، فرد می‌تواند در روابط بین فردی خود صداقت و صمیمیت را افزایش دهد و بدین واسطه کناره‌گیری عاطفی در او کاهش یابد. لذا می‌توان گفت که رویکرد تحلیل رفتار متقابل به افراد کمک می‌کند که در مواجهه با مسائل و مشکلات، تا حدودی واکنش‌های هیجانی خودکار را کنترل نموده و به جای دنباله‌روی از دیگران و درگیری‌های عاطفی، گرایش به بازگویی حالات و احساسات خود برای دیگران به خصوص جنس مخالف، پیرو تفکر منطقی خویش باشند (بوث، ۲۰۰۷). در این پژوهش، با انجام تمرینات جلسات آموزشی و تکالیف بیرون از جلسات، در اصلاح روابط نادرست افراد معتاد سعی شد که موجب گرایش بی‌روابط خارج از چارچوب ازدواج آن‌ها شده است.

اصلاح رفتارها و اسنادهای غلط افراد معتاد از همسران خود باعث کاهش دلخوری‌های بی‌مورد و افزایش شناخت جنبه‌های مثبت رفتار شریک زندگی می‌شود که در نهایت به کاهش دزدگی زناشویی شده؛ و باعث می‌شود تا امید و نشاط بیشتری در روابطشان جاری شود و با اراده بیشتری شروع به بازسازی روابط گذشته خود با همسرشان کنند و همین امر موجب کاهش رفتارهای پرخطر و افزایش میزان وفاداری به همسر در آن‌ها شد. در واقع می‌توان گفت که، مهارت‌های ارتباطی به بررسی و اصلاح نحوه ارتباط افراد منجر می‌شود که این مهارت‌ها عمدتاً پیش از آموزش در سطح بسیار پایینی قرار دارد. علاوه بر این، این مهارت‌های ارتباطی ناکامل و نادرست، روابط زناشویی را تحت‌الشعاع قرار می‌دهند. لذا آموزش مهارت‌های ارتباطی به اصلاح روابط نادرست زن و شوهر شده و باعث رفع سوءتفاهم، کاهش رنجش و خشم و توجه به جنبه‌های مثبت رفتار یکدیگر می‌شود و در نهایت موجب افزایش سازگاری زناشویی و گسترش روابط عاطفی می‌شود (رضای استوار و همکاران، ۱۳۹۶)؛ بنابراین، می‌توان انتظار داشت که با توجه به فن‌هایی که در رویکرد تحلیل ارتباط متقابل مورد استفاده

قرار می‌گیرد، فرآیند سازگاری در روابط زناشویی در افراد معتاد افزایش یافته و سبب کاهش گرایش به روابط فرازناشویی در بین آنها شود.

بنابر نتایج مثبت گروه درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط متقابل در فرهنگ ایرانی پیشنهاد می‌شود، این رویکرد درمانی توسط متخصصان حوزه خانواده و مشاوران بر کاهش گرایش به روابط فرازناشویی افراد معتاد به کارگرفته شود تا با کاهش مشکلات زناشویی از امکان طلاق و انحرافات اخلاقی این گروه از افراد جلوگیری کرد. از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان گفت که تحقیق حاضر فاقد دوره پیگیری طولانی مدت بود و از آنجا که تغییرات در کارکرد روانی و رفتاری افراد دچار سوء مصرف مواد مخدر نیازمند زمانی طولانی مدت است و در این پژوهش با توجه به محدودیت زمانی محققان تنها با گذشت یک ماه از پایان آخرین جلسه گروه درمانی، آزمون پیگیری را توانستند انجام دهند، واریسی تغییرات در روابط زناشویی افراد معتاد نیازمند تحقیقاتی در آینده است که بتوانند تغییرات رفتاری این گروه را در دوره زمانی طولانی‌تر و مکرر پس از خاتمه درمان نیز واریسی کند.

تقدیر و تشکر

در پایان بر خود لازم می‌دانیم از کلیه مشارکت کنندگان در پژوهش حاضر و مسئولان ذی‌ربط اداره کل بهداشتی استان کرمانشاه که با همکاری صمیمانه آن‌ها اجرای این پژوهش امکان‌پذیر شد، نهایت تشکر و قدردانی را به عمل آوریم.

منابع

- اکبری، ابراهیم، خانجانی، زینب، پورشریفی، حمید، علیلو، مجید محمود و عظیمی، زینب (۱۳۹۱). مقایسه اثربخشی درمان تحلیل رفتار متقابل با درمان شناختی - رفتاری در بهبود علائم مرضی شکست عاطفی دانشجویان، *مجله روان‌شناسی بالینی*، ۳(۱۵): ۸۷-۱۰۱.
- امینی، محمد، امینی، یوسف و حسینیان، سیمین (۱۳۹۲). اثربخشی آموزش گروهی مهارت‌های ارتباطی زوجین با استفاده از رویکرد تحلیل ارتباط متقابل (TA) بر کاهش تعارضات زناشویی، *دوفصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ۳(۳): ۳۷۷-۴۰۱.
- دادفر، محبوبه، سالاریان، علیرضا، قضایی‌پور ابرقویی، فرزاد و کاظمی، هادی (۱۳۹۴). شربت تریاک، تهران: میر ماه.

رضای استوار، ژاله، قربان شیرودی، شهره و کریمی اوتاری، بهزاد (۱۳۹۶). تأثیر شرکت در نشست‌های گروهی مشاوره تحلیل رفتار متقابل در بی‌رمقی، سازش یافتگی و بی‌آلایشی همسران، فصلنامه آسیب‌شناسی، مشاوره و غنی‌سازی خانواده، ۳(۲): ۲۱-۴۴.

رنجبر سودجانی، یوسف، سعیدی، زهرا و میرزائی، عباس (۱۳۹۶). اثر بخشی گروه‌درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط متقابل بر افزایش امید در دختران نوجوان تحت درمان با متادون، فصلنامه سلامت اجتماعی و اعتیاد، ۴(۱۶): ۱۳۱-۱۴۴.

رنجبر سودجانی، یوسف، خزائی، ام‌النبی، سعیدی، زهرا و عقیلی، رضا (۱۳۹۶). اختلالات روان‌پزشکی همبود با اعتیاد و ملاحظات درمانی. فصلنامه سلامت اجتماعی و اعتیاد، ۴(۱۴): ۱۲۹-۱۵۹.

شیردل، ملیحه (۱۳۸۵). عوامل گرایش زنان و مردان متأهل به رابطه نامشروع جنسی، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۶(۲۲): ۱۴۸-۱۳۳.

فتحی‌پور، مریم، ابراهیمی نژاد، غلامرضا، خسروی، صدرالله، رضائیان، محسن و پورشاه نظری، علی اصغر (۱۳۸۹). تأثیر آموزش تحلیل ارتباط محاوره‌ای برن بر بهبود عملکرد والدین دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه شهر رفسنجان، فصلنامه دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، ۹(۱): ۴۷-۵۸.

قاسمی، بهزاد، رنجبر سودجانی، یوسف و شریفی، کبیر (۱۳۹۶). نقش عملکرد جنسی و تجربه شکست عاطفی در گرایش زوجین به روابط فرا زناشویی، فصلنامه رویش روان‌شناسی، ۶(۱): ۴۵-۶۸.

نقیبی، سیده‌حمیده، خزائی، ام‌النبی، خزائی، فاطمه و رنجبر سودجانی، یوسف (۱۳۹۶). اثر بخشی گروه درمانی با رویکرد تحلیل ارتباط متقابل (TA) بر کاهش شدت اعتیاد بیماران زن تحت درمان با متادون، فصلنامه اعتیادپژوهی، ۱۱(۴۱): ۲۸۱-۲۹۸.

مامی، شهرام و صفرنیا، افشین (۱۳۹۷). اثر بخشی رویکرد زوج‌درمانی سیستمی - سازه‌گرا بر طرحواره‌های ناسازگار اولیه و گرایش به روابط فرا زناشویی زنان متقاضی طلاق، فصلنامه مطالعات روان‌شناختی، ۱۴(۱): ۷۵-۹۰ DOI: 10.22051/PSY.2018.16927.1474

نیکبخت نصرآبادی، علیرضا، پاشایی ثابت، فاطمه و بستامی، علیرضا (۱۳۹۵). تجربه زندگی زنان پس از طلاق: یک مطالعه کیفی، مجله روان‌پرستاری، ۴(۳): ۶۶-۷۴.

Akbari, E., Khanjani, Z., Poursharifi, H., Mahmoud-Alilou, M. and Azimi, Z. (2012). Comparative efficacy of transactional analysis versus cognitive behavioral therapy for pathological symptoms of emotional breakdown in students. *Journal of Clinical Psychology*, 3(15): 87-101 (Text in Persian).

- Amini, M., Amini, Y. and Hosseinian, S. (2013). Efficacy of couples communication skills group training using interaction analysis approach on reducing marital conflicts. *Family Counseling Psychotherapy Journal*, 3(3): 377-401 (Text in Persian).
- Bergle, T. H (2015). *Patient in substance use disorder treatment: motivation for behavioural change, co-occurring disorders and problem domains*. Ph.D Unpublished dissertation, Norwegian University of science and technology.
- Booth, L. (2007). Observations and reflections of communication in health care – could transactional analysis be used as an effective approach. *Journal of Radiography*, 13(3): 135,141.
- Dadfar, M., Salarian, A. R., Ghazaeipour Abarghoei, F. and Kazemi, H. (2014). *Opium tincture*. Tehran: Mir Mah Publishers (Text in Persian).
- Fathipouri, M., Ebrahimi Nejad, G., Khosravi, S., Rezaeian, M. and Pourshanazari, A. (2010). The effect of transactional analysis training on improving the parent's functions of high school boy students in rafsanjan. *Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences*, 9(1) :47-58 (Text in Persian).
- Ghasemi, B., RanjbarSudejani, Y. and sharifi, K. (2017). The role of sexual function and experience emotional breakdown in tendency toward relationships extramarital. *Journal of Rooyesh*, 6(1): 45-68 (Text in Persian).
- Kishor, M., Pandit, L.V. and Raguram, R. (2013). Psychiatric morbidity and marital satisfaction among spouses of men with alcohol dependence . *Indian Journal of Psychiatry*, 55(4):360-365.
- Loudov ,É. I. and Jani ,É. K. (2013). Infidelity as a threatening factor to the existence. marital therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23(2): 135-152.
- Lovner,J. and Clarck, M. (2017). Workload and marital satisfaction over time: testing lagged spillover and crossover effects during the newlywed years. *Journal of Vocational Behavior*, 101(12): 67-76.
- Mami, S. and Safarnia, A. (2018). Effectiveness of systemic-constructivist paternity therapy on the initial maladaptive schemas and tendency to extramarital relationships in the female divorce applicants. *Journal of Psychological Studies*, in Press (Text in Persian).
- Mark, K.P. and Janssen, E. (2013) Milhausen RR. Infidelity in heterosexual couples: demographic, interpersonal, and personality-related predictors of extradyadic sex. *The American Journal of Family Therapy*, 36(1): 1-17.
- Mc kimm, J. and Forrest, K. (2011). Using transactional analysis to improve clinical and educational supervision: the drama and winners triangles. *Post GraduateMedical Journal*, 86(10): 261-265..
- Murakami, M., Matsuno, T., Koike, K., Ebana, S., Hanaoka, K. and Katsura, T. (2006). Transactional analysis and health promotion. *International Congress*

Series, 12(87): 164– 167.

- Naghibi, H., Khazaei, O., Khazaei, F. and RanjbarSudejani, Y. (2017). On the effectiveness of group therapy with transactional analysis approach in the reduction of addiction severity among female patients under methadone treatment. *Journal of Research on Addiction*, 11(41): 281-298 (Text in Persian).
- Nikbakht, A., Pashaei Sabet, F. and Bastami, A. (2016). Life of women after divorce. *Journal of Psychiatric Nursing*, 4(3): 66-74 (Text in Persian).
- RanjbarSudejani, Y., Khazaei, O. N., Saeydi, Z. and Aghili, R. (2017). Psychiatric comorbid disorder with addiction and treatment considerations. *Social Health and Addiction Journal*, 4(14): 129-159 (Text in Persian).
- RanjbarSudejani, Y., Saeedi, Z. and Mirzaei, A. (2018). Effectiveness of group therapy with transactional analysis on increasing life expectancy in teenage girls undergoing methadone treatment. *Social Health and Addiction Journal*, 4(16):131-146 (Text in Persian).
- Reza Ostovar, J., Ghorban Shiroodi, S. and Karimi, B. (2018). The effect of participation in group counseling sessions of transactional analysis on the marital burnout, adjustment and intimacy. *Family Pathology, Counseling and Enrichment Journal*, 3(2) :21-44 (Text in Persian).
- Sheryl, A. Kings berg, D. Stanley Althof, P. James, A. Simon, M. D. and et al. (2017). Female sexual dysfunction— medical and psychological treatments, committee. *Journal of Sexual Medicine*, 12(1): 1463-1491.
- Shirdel, M. (2006). The tendency factors of married men and women to sexual unlawful relationship. *Journal of Social Welfare*, 6(22): 133-148 (Text in Persian).
- Stephenson, K. R. and Meston, C. M. (2013). The conditional importance of sex: exploring the association between sexual well-being and life satisfaction. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 16(3): 1-14.

Abstracts .....

Psychological Studies
Faculty of Education and Psychology,
Alzahra University

Vol.16, No.1
Spring 2020

**Effectiveness of Group Therapy with Transactional Analysis on
Reduction of the Tendency to Extramarital Relationships in
Addicts**

Shahram Mami¹ and Zaina Sadat Hosseini*²

Abstract

This study aimed to investigate the effectiveness of group therapy with transactional analysis on reduction of the tendency to extramarital relationships among addicts. The research followed a semi-experimental methodology with pretest-posttest and a control group on a one month follow-up. Research population included all addicts visiting the rehabilitation center in Kermanshah in 2016. Purposive sampling was used to select 40 subjects in the age range of 25-50 years old who were randomly divided into two equal groups: an experimental group and a control group. Extramarital Relationships Questionnaire were used for collecting information. Group therapy interventions with transactional analysis were performed on the experimental group for 10 sessions of 2 hours (one session a week), while the control group waited 2 months to receive the intervention. The results of repeated measures Ancova showed that there is a significant difference between the rate of the tendency to extramarital relationships during post-test and follow-up. According to research results, group therapy with transactional analysis seems to be effective in reducing the tendency to extramarital relationships among addicts.

Keywords: Addicts, extramarital relationships, transactional analysis

---

1. Assistant Professor, Department of Psychology, Islamic Azad University, Ilam Branch, Ilam, Iran. Shahram.mami@yahoo.com

2.* Corresponding Author: PhD Student in General Psychology, Islamic Azad University, Ilam Branch, Ilam, Iran. Zeinab_hosaini@yahoo.com

Submit Date: 2017-12-23   Accept Date: 2018-07-21

DOI: 10.22051/psy.2018.18605.1550

<https://psychstudies.alzahra.ac.ir/>